

Prilog kategorizaciji lokalne samouprave i tijela državne uprave na lokalnoj razini

Osnovna poruka ovog izvješća je kako obaviti kategorizaciju stvaratelja arhivskoga gradiva, u prvom redu za područje lokalne samouprave i tijela državne uprave na lokalnoj razini. Ono će se dotaknuti općenito kategorizacije i nekih poteškoća prilikom konačne realizacije.

Provedbenim propisom, tj. Pravilnikom o vrednovanju arhivskoga gradiva¹ definirana je kategorizacija, odnosno pojašnjen je njezin smisao, što ona jest i čemu služi, te nam je određen broj kategorija. Člankom 3. navedenoga propisa određeni su i kriteriji vrednovanja, dok se u članku 5. daju načelne upute koji bi stvaratelji trebali biti svrstani u I., II. odnosno III. kategoriju. U prilog izvršavanju ovog značajnog arhivističkog zadatka, idu i domaći stručni skupovi na kojima je bilo riječi o kategorizaciji. Ako želimo biti precizni ovim segmentom zaštite arhivskoga gradiva izvan arhiva uz određene vremenske prekide, bavimo se skoro šesnaest godina.² To ne znači da se u prethodnim razdobljima nije radilo na ovom segmentu razvoja arhivske službe, ali to se odnosilo na širu razinu kategorizacije kulturnih dobara.³

Prema navedenim konstatacijama, moglo bi se zaključiti da su zadovoljeni svi preduvjeti za uspješan završetak ovog iznimno značajnog, arhivističkog posla. Takav zaključak nametao se i na arhivističkom savjetovanju održanom u Vodicama, kada sam istaknuo razloge zbog kojih kategorizacija nije završena.

Međutim, jedan problem namjerno je zaobiđen, jer je zahtijevao potvrdu te činjenice u praktično-tehničkoj realizaciji. Riječ je bila o neujednačenosti u radu prilikom razvrstavanja određenih skupina stvaratelja u zadane kategorije zbog nepostojanja adekvatne koordinacije rada među arhivima. Bilo je potrebno osnovati stručno tijelo koje će profesionalno i odgovorno voditi ovaj projekt što se nažalost nije obavilo. Danas, pri završetku kategorizacije bit će to nužno učiniti, inače nećemo nazrijeti skori, a još važnije kvalitetan završetak ovoga stručnog posla.

Pretpostavke su utemeljene na posve egzaktnim činjenicama koje su proizašle iz Upitnika na koji su odgovorili svi arhivi u RH (izuzevši HDA, jer nema lokalnu samoupravu kao predmet kategorizacije) kao i iz višegodišnjeg rada upravo na ovom projektu.

Sva dosadašnja zapažanja glede kategorizacije, odnosno sam tijekom cjelokupnoga posla, bio je osnova na kojoj je izrađen Upitnik o kategorizaciji stvaratelja arhivskoga gradiva, koji je sadržavao pitanja, a ujedno i neke smjernice kako uopće obaviti kategorizaciju. Htjelo se dati zajednički prilog rješenju koje bi se jedinstveno primjenjivalo.

Očigledna razlika u procjeni vrijednosti istovrsnoga stvaratelja arhivskoga gradiva u različitim regijama, ili bolje rečeno arhivima, učvršćuje stajalište o slaboj koordinaciji rada među arhivima (naročito kod ovakvih projekata) i potrebi formiranja stručnog tima.

¹ Narodne novine 90/2002.

² Narodne novine 33/1987.

³ Bernard Stulli, O valorizaciji i kategorizaciji arhivske građe, Arhivski vjesnik, Zagreb, sv. XII, 1970., 463–487

Iz odgovora, koje su kolege napisale u svezi s kategorizacijom stvaratelja arhivskoga gradiva lokalne samouprave i uprave, vidljiva je potreba za usklađivanjem pojedinih dijelova kategorizacije. U prvom redu za one djelatnosti čija je funkcija i uloga identična i zakonom utvrđena na cijelom području RH.

Budući da se ovdje ponajprije bavimo lokalnom samoupravom i upravom na regionalnoj razini, zaključci i pretpostavke proizlaze iz tog segmenta kategorizacije, ali su dijelimično primjenjivi i kod drugih djelatnosti.

Prije analize predmetne kategorizacije potrebno je navesti neke odredbe Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi,⁴ gdje u članku 3. stoji "Jedinice lokalne samouprave su općine i gradovi. Jedinice područne (regionalne) samouprave su županije ...", a osim navedenih subjekata postoji i mjesna samouprava koja se ostvaruje kroz mjesne odbore, gradske četvrti i gradske kotareve i svi navedeni su pravne osobe (čl. 57–66 Zakona). Neizostavno treba reći da su općina, grad i županija samostalne u odlučivanju iz svoga djelokruga u skladu s Ustavom i Zakonom (čl. 18. istog Zakona). Zbog dileme koja se javila prilikom kategorizacije navedenih stvaratelja arhivskoga gradiva, dakle općina, grad i županija u svom djelokrugu obavljaju poslove lokalnoga značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima, a to su sljedeći poslovi: uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalne djelatnosti i drugo o čemu govori članak 19. ovog Zakona.

Ove odredbe zahtijevale su da se navedu zbog razumijevanja funkcija pojedinih stvaratelja i njihove ujednačene uloge, koja nam sugerira i naše zajedničko stajalište prilikom njihova kategoriziranja.

Razvidno je kako arhivistička zajednica odnosno svi arhivi smatraju lokalnu samoupravu i tijela državne uprave na lokalnoj razini najznačajnijim stvarateljima arhivskoga gradiva na svom području. Međutim, prilikom kategoriziranja u zadane kategorije pojavile su se razlike, koje se mogu prikazati kao četiri prijedloga:

1. Prva skupina arhiva predlaže da se tijela državne uprave na regionalnoj razini i županije razvrstaju u I., a gradovi i općine u II. kategoriju;
2. Druga skupina arhiva smatra da u I. kategoriju treba uvrstiti i gradove;
3. Treća skupina arhiva gradove svrstava u I., a općine u II. kategoriju, dok se županije i tijela državne uprave ne spominju;
4. Stvaratelji potpuno identičnih funkcija i značaja razvrstavaju se u dvije kategorije (npr. općine se nalaze u II. i III. kategoriji, što je neprihvatljivo).

Može se zaključiti kako je evidentna neusklađenost, tj. pogrešno shvaćanje, a kao posljedica toga i tumačenje funkcija jedinica lokalne samouprave, koje su određene Zakonom. Isto se može reći i za poimanje članka 5. Pravilnika o vrednovanju arhivskoga gradiva.

Svi ostali odgovori na Upitnik o kategorizaciji stvaratelja arhivskoga gradiva, koji su se odnosili na metodološki pristup, uglavnom su identični, no, produkt je različit.

⁴Narodne novine 33/2001.

Bez obzira na neka pogrešna shvaćanja i tumačenja kategorizacije, ovaj Upitnik donosi određena stajališta koja je potrebno, uz suradnju svih relevantnih čimbenika, konačno definirati. Također, svi predstavnici arhiva koji sudjeluju u ovom radu pokazali su spremnost na suradnju, ali još važnije, mnogo su toga napravili.

Na kraju ove kratke opservacije na zadanu temu predlaže se :

1. Neodložno osnivanje stručnog tijela koje će koordinirati radom i dovesti kategorizaciju do konačnoga cilja;
2. Da se stvaratelji arhivskoga gradiva iz područja lokalne samouprave i uprave na lokalnoj razini razvrstaju u istu kategoriju, konkretnije, općine, gradovi, županije i njihova tijela (ispostave) da se kategoriziraju kao I. kategorija.

Nadamo se da ćemo ovako postići učinkovitost i ovaj važan arhivistički zadatak dovesti do njegove konačnice.

Darko Rubčić